

לומר כל מיני דברים על ההיסטוריה. אף־על־פי־כן, הדבר החשוב ביותר שיש לומר הוא שהיסטוריה היא בראש־וראשונה עניינם של בני־אדם—היידים וקברצות; ועולמם של בני־אדם אינו מורכב כיום "כברת אדמה, אוצרות טבע ודרכים" וספק אם אי־פעם היה מורכב גורמים אלה, שמעולם לא היו יותר מאשר בבחינת אבזרים בתפאורה ההיסטורית. ולגבי בני־אדם אין בנמצא "מצב טבעי" או מצב "בלתי־טבעי" אובייקטיבי, שבו יש להתחשב ואותו אין להפיר. ולעולם יהיו בני־אדם שואפים, ואף יכולים לשנות מצב שאינו מתחשב בהם די־הצורך ואינו מניח להם חופש התפתחות. וזהו חכמה המצויה בספרו של דוד שחם, ונעדרת במקרתו של מ. ל.

מיכאל אסף: על "אלטנוילנד" בערבית

בחוברת "קשת", המיוחדת לספרות ערבית אחרי 67, פירסם מר נ. ר. רשימה על הופת "אלטנוילנד" של הרצל בערבית. וכך כתב: "באמת קשה לראות מה טעם בחרה 'המועצה הציבורית לתרבות ואמנות', הפועלת בחסותו של משרד־החינוך־היהודי־התרבות, בספר זה לתרגמו לערבית בשלב זה דווקא". ובסוף הרשימה הוא נותן תשובתו: "זהו מפעל משונה ותמוה אשר יש בו משום הוכחה נוספת כי אכן קשה מאד פטירתן של אידיאולוגיות שעבר זמנן".

בחור מהדיר תרגום זה מטעם ועדת המיעוטים של המועצה הנ"ל, יורשה־נא לי לתת תשובתי־אני על שאלתו של מר נ. ר.

אין שום ספק כי הסיכוסך הערבי־היהודי, המלווה תעמולת־שנאה נוראה מהצד השני, ייפתר בזמן מן הזמנים. העתיד הוא לשכנות טובה והולכת ולא לשנאה. זוהי אמונת כל יהודי־ציוני שקול. לכן, בעוד מדינת־ישראל מגיבה בשנת 1969 (שנת הופעת התרגום) כאשר הגיבה על השנאה הערבית הפעילה, ותוצאותיה—מעשי־האיבה, אסור היה לזרוע אחרת של המדינה לשכוח את העתיד, מה שיהיה קיים מול החולף. וזאת לדעת: הרצל הוא ענין גדול מאד, יתד ממש, לתעמולת־האיבה הערבית; הוא, בעיני הערבים, ראש־וראשון לציונים. לכן דווקא האוטופיה שלו על חיי שותפות פוריים, בעתיד, בין יהודים וערבים בארץ־ישראל, אוטופיה החושפת את האידיאל הלאומי־האנושי של הרצל—כיום מפלצת בהכרתם של ערבים רבים—צריכה להיות יסוד לכל ספריה שבבית משכיל ערבי על היהודים, כוונותיהם ושאיופותיהם. אנו חייבים להגיש ספר כזה לכל ערבי, השואף (ואני בטוח שכזה מצוי גם בהווה), או שישאף, מחר־מחרתיים, לדעת את האמת על הציונות.

אבל אין זה רק ענין של הכנת צידה רוחנית־פוליטית לעתיד. בישראל חיים מאות־אלפי ערבים ואנו מגדלים מהם את הוראה, לפקידות ולמקצועות שונים, אגב לימוד־וקריאה בספרים. ויודע כי הצויים הם—ואף הטובים שבהם—ביחסם אלינו ואל שאיופותינו. במצב זה עלינו להגיש להם, לשם ריפוי חלקי־חלקיקי ביותר, ספרים מיוחדים בלשונם דווקא. בלי אשליות וסנטימנטאליות, אלא לפי תכנית פעולה ומאבק, הצמודה למציאות הערומה והאכזרית ולא לשום "אידיאולוגיות שעבר זמנן".

האם בסתיו 1970 נ. ר. מוסיף לתמוה על המועצה־לתרבות כאשר תמה בסתיו 1969? ודאי, איש מאתנו אינו יכול לקבוע את מידת קירבתנו לשלום עם הערבים. הנה הצהיר משה דיין באחרונה, על גלי הראדיו, כי כבר נכנסנו לשלב של סיום המלחמה! ובכן, מה נזק יש בתרגום "אלטנוילנד" לערבית? האם עלינו לקיים רק את האימרה "היפון למלחמה"? אני רואה בזה קוצר־השגה, כי עלינו לא להרפות—בעת ובעונה אחת—גם מן ההנחה: היפון לשלום!